

Asia: VN/35688/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä

Lausunnonantajan lausunto

Lain nimike

Ehdotetun lain nimi kertoo, mistä säädettävässä laissa on kysymys. Sen lyhenteenä voisi käyttää selvyyden vuoksi esimerkiksi selvittämislaki-nimeä.

1 § Soveltamisala

Yksiköiden ei tule avustaa tuomioistuimia erityisen vaativien huoltoriitojen selvittämisessä. Jo lain ehdotettu nimikin johtaa tältä osin harhaan, kun siinä mainitaan vain rikosepäilyjen selvittäminen.

Yksikkö-termin käyttäminen voimassa olevan lain tutkimusyksikön sijaan on kannatettavaa, koska yksiköiden lakisääteiset tehtävät laajenevat.

Erittäin kannatettavaa on, että lain soveltamisala olisi laajempi kuin voimassa olevassa laissa. Lain soveltamisalan laajentaminen rikosten uhreista rikoksesta epäiltyihin lapsiin ja lapsitodistajiin on perusteltu. Lain soveltamisalan laajentaminen selkeyttää nykyistä asiantilaa, koska joissain yksiköissä on jo nykyisin haastateltu todistajan tai epäillyn asemassa olevia lapsia.

Soveltamisalan laajentaminen myös muihin lapsiin liittyviin rikoksiin kuin vain seksuaalirikoksiin ja pahoinpitelyrikoksiin on erittäin tervetullut. Ilmaisut lapsiin liittyvät rikokset tai lapsiin liittyvät rikosepäilyt kuvaavat lain laajentunutta soveltamisalaa hyvin.

Monissa tällä hetkellä voimassa olevissa laeissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta. Sen vuoksi ehdotetun lain ulottaminen koskemaan kaikkia alaikäisiä on erittäin kannatettavaa.

2 § Yksikön tehtävät

4 kohta

Ensivaiheessa annettava psykososiaalinen tuki lapselle ja huoltajilleen on tärkeää. Jo voimassa olevan lain aikana yksiköt ovat antaneet psykososiaalista tukea lapsille ja heidän huoltajilleen.

5 kohta

Yksiköiden tehtäviin ei tule sisällyttää sitä, että yksikkö tuomioistuimen pyynnöstä selvittäisi erityisen vaativissa huoltoriidoissa, miten lapsi kokee seikat, joilla on merkitystä arvioitaessa lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä järjestelyitä, ja laatisi tekemänsä selvityksen perusteella tuomioistuimelle lausunnon. Huoltoriidat ovat usein kroonistuneita ja kestävät useita vuosia.

Ehdotuksen mukaan tällaisen selvityksen pyytäminen yksiköltä olisi tarkoitettu vain tapauksiin, joissa huoltoriitaa käsittelevä tuomioistuin arvioi, etteivät lapsesta laadittu olosuhdeselvitys tai lapsen kuuleminen tuomioistuimessa eivät anna riittäviä tietoja siitä, mikä lapsen oma käsitys asian ratkaisemiseen vaikuttavista seikoista on. Edelleen ehdotuksen mukaan selvityksen pyytäminen yksiköltä olisi tarkoitettu vain vakavimpiin ja vaikeammin ratkaistaviin tapauksiin, joihin liittyy vakava huoli lapsen kasvun, kehityksen ja turvallisuuden vaarantumisesta. Eri tuomioistuimet arvioisivat eri tavalla, mikä tapaus täyttäisi edellä mainitut kriteerit. Vaarana on, että kun tuomioistuimille tarjotaan tällaista mahdollisuutta pyytää selvitys, ne tarttuvat siihen hanakasti. Jo nyt on ollut havaittavissa, että tuomioistuimet kyselevät lapsen kertomuksen luotettavuudesta laadittujen lausuntojen perään, kun lapsi on tutkittu ja haastateltu lasten ja nuorten oikeuspsykologisessa tai oikeuspsykiatrisessa yksikössä. Tuomioistuinten perustehtävään kuuluu pääkäsittelyssä arvioida lapsen kertomuksen luotettavuutta ilman, että yksikkö laatii luotettavuuslausunnon.

Tällaisten huoltoriitaa koskevien lausuntojen laatiminen kuormittaisi yksiköitä liikaa, koska niiden perustehtävänä on avustaa lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä. Yksiköt tuskin pystyisivät selvittämään erityisen vaativissa huoltoriidoissa lakiehdotuksessa esitettyjä asioita. Tällaiset huoltoriidat ovat kestäneet pitkään, ja lapsi tai lapset ovat altistuneet molempien huoltajien näkemyksille.

Jos huoltoriitoja koskeva laajennus toteutuu, se edellyttäneen yksiköissä työskentelevien kouluttamista.

6 kohta

Lapsiin kohdistuvien rikosten selvittäminen vaatii laaja-alaista erityisasiantuntemusta, jota yksiköissä on. Sen vuoksi on tärkeää, että yksiköt myös kouluttavat ja neuvovat muita asian parissa työskenteleviä.

3 § Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

Yhtenäisen lapsirikostutkinnan prosessimallin kannalta on perusteltua, että ratkaisun siitä, käsitelläänkö asiaa moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä, tekee esitutkintaviranomainen (eli käytännössä poliisi) taikka syyttäjä. Samasta syystä aloitteenteko-oikeus asian käsittelemiseksi moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä tulee olla samoilla tahoilla.

Jotta lapsen ja hänen perheensä olosuhteet sekä kaikki asiaan vaikuttavia tietoja voidaan käsitellä asian ratkaisemiseksi, tulee lapsen ja hänen perheensä tietoja voida käsitellä laaja-alaisesti

4 § Oikeus saada ja antaa tietoja

Jotta lapseen kohdistunut epäilty rikos pystytään selvittämään riittävästi ja tehokkaasti, tulee yksiköillä olla kattavat ja laajat tiedonsaantioikeudet lasta koskeviin tietoihin. Jotta kerättyjä tietoja voidaan käyttää rikoksen selvittämisessä ja rikosvastuun toteuttamisessa, tulee niitä luonnollisesti voida luovuttaa tutkimuksen tekemistä pyytäneelle viranomaiselle.

5 § Yksikön henkilöstöä sekä toimitiloja ja toimintavälineitä koskevat vaatimukset

Ei lausuttavaa.

6 § Työnohjaus

Lapsiin kohdistuvien rikosten selvittämisessä joudutaan käsittelemään rankkoja asioita ja aiheita. Sen vuoksi yksiköiden työntekijöiden jaksamisen tueksi ja työn kehittämiseksi täytyy olla toimiva, jatkuva, laadukas ja tarkoituksenmukainen työnohjaus.

7 § Järjestämisvastuu

Ei lausuttavaa.

8 § Sopimus ja kustannusten korvaaminen

Ei lausuttavaa.

9 § Korvauksen maksaminen

Ei lausuttavaa.

10 § Ohjaus, koulutus ja yhteistyö

Ei lausuttavaa.

11 § Voimaantulo

Ehdotettu voimaantuloajankohta 1.1.2027 on kannatettava. Se on selkeästi vuoden alusta. Lausuntopalautteiden huomioimisen vuoksi täytyy jäädä aikaa hioa hallituksen esitys lopulliseen muotoon.

Esityksen vaikutusarviot

Vaativien huoltoriitojen arvoidun 20:n tapauksen vuosittaisen määrän voi epäillä olevan liian pieni. Huoltoriita-asioiden käsitteleminen tulee joka tapauksessa hidastamaan rikoksiin liittyvien asioiden käsittelyä, ja ehkä myös rajoittamaan toimenpiteitä, joita käytettävillä voimavaroilla voidaan rikosasioissa tehdä (esimerkiksi lapsen kuuleminen, konsultaatioapu, kysymysten valmisteleminen yhteistyössä poliisin kanssa, lausunnot jne.)

Mahdolliset muut kommentitne esitysluonnoksesta

Asian käsittelyn yhteydessä tulisi ottaa huomioon, että ehdotettu toimintamalli voi toteutua käytännössä vain, jos myös siihen välittömästi liittyvien toimintojen vaatimat voimavarat turvataan. Lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen asianmukainen tutkinta edellyttää Barnahus-hankkeen aikana jalkautetun mallin mukaisen toiminnan, sekä muun esitutkinnan aikana tehtävän moniammatillisen viranomaisyhteistyön jatkamista.

Rappe Jukka
Syyttäjälaitos

Savurinne Heidi
Syyttäjälaitos - Erikoissyyttäjät, Barnahus-syyttäjääsiantuntijat Pia Mäenpää
ja Yrjö Reenilä